

LÄSA

Läsförståelseutveckling för sfi

Kurs C

Till läraren

Läsförmåga handlar om avkodning, uttal, läshastighet och flyt, medan läsförståelse handlar om att söka information, läsa mellan raderna, reflektera över ett innehåll och att kunna sammanfatta det. Målet för färdigheten *läsa* i kurs C är att eleven ska kunna förstå vanligt förekommande texter i vardags-, samhälls-, studie- och arbetsliv:

Eleven läser korta berättande och beskrivande texter om bekanta ämnen och visar sin förståelse genom att göra enkla sammanfattningar av huvudinnehållet [...]. Eleven hämtar specifik information i enkla faktaorienterade texter, tabeller och diagram [...]. Eleven visar sin förståelse för korta, tydliga instruktioner [...] genom att [...] agera utifrån dem. Eleven väljer och använder [...] olika lässtrategier utifrån syftet med läsningen. (SKOLFS 2017:91)

Lässtrategier är mentala processer som sker medvetet. Syftet med dessa är att utveckla läsförståelsen, så att man som läsare ska kunna tillgodogöra sig innehåll och budskap i en text. Strukturerad träning i att använda lässtrategier gör att läsaren så småningom kan automatisera strategierna. Lässtrategier kan användas före, under och efter läsningen.

Eleven ska kunna välja strategier utifrån uppgiftens art. Men för att eleven ska kunna göra det behövs det undervisning i lässtrategier. I Skolverkets kommentarer till kursplanen för utbildning i sfi betonas det att eleven ska ges vägledning när det gäller vilka språkliga strategier som passar i olika situationer, samtidigt som det ges exempel på olika strategier:

Eleven behöver vägledning i vilka olika språkliga strategier som är lämpliga att använda i olika sammanhang [...] Lässtrategierna väljs beroende på vilken typ av text det handlar om och i vilket syfte den ska läsas. Det kan handla om att eleven drar nytta av

grammatiska ledtrådar, är medveten om när förståelsen brister, stannar upp vid obekanta ord och läser dem mer noga eller behärskar att skifta perspektiv i sin läsning från djupläsning till att ställa sig utanför texten och jämföra den med egna erfarenheter. (ISBN 978-91-87115-64-6)

Att tillhandahålla olika typer av texter med utvecklande uppgifter och lära ut användbara lässtrategier är viktigt för elevens läsförståelseutveckling och ingår alltså i lärarens uppdrag. Undervisning i lässtrategier gör också att vägen från läsförmåga till läsförståelse blir tydlig för eleven.

Elever som är ovana läsare har stor nytta av att träna upp lässtrategier. Men även andra elever har nytta av att arbeta systematiskt med texter. När en elev säger att hen läser mycket, behöver det inte innebära att han eller hon läser olika typer av texter. Det kan vara så att man är van vid att läsa en viss sorts text. Även elever som redan är vana läsare kan utveckla sin läsförståelse genom att reflektera över vilka strategier de använder, när de läser något på sitt modersmål eller på ett främmande språk. När de sedan använder sina strategier på ett mer medvetet sätt kan läsförståelsen på målspråket utvecklas i snabbare takt.

LÄSA C och lässtrategier

Läromedlet *LÄSA C – läsförståelseutveckling för sfi* innehåller olika typer av texter. Uppgifter och frågor är utformade så att eleverna får prova på olika sätt att läsa. Läromedlet är tematiskt upplagt och ämnena anknyter till vanliga situationer i en vuxens liv.

Läromedlets teman är

- Barndom och vuxenliv
- Hem och bostad
- Skola och utbildning
- Yrke och arbetsliv
- Friskvård och fritid
- Ekonomi och konsumtion.

Den inledande texten i varje tema består av en tidningsartikel. Där får eleven prova sju olika lässtrategier. Det innebär att eleven arbetar med en och samma text på olika sätt. Eftersom uppgiftstypen återkommer i varje häfte, får eleven använda samma strategier flera gånger under sin kurs, men med varierande tema och ämne. Läsförståelseträningen blir med andra ord cyklisk.

Eleven får träna på

- att dra nytta av ledtrådar
- att skaffa sig en överblick
- att ta reda på ordens betydelse
- att läsa på olika sätt
- att leva sig in i texten
- att ha en dialog med texten
- att sammanfatta huvudinnehållet.

Att dra nytta av ledtrådar

Reflekterandet över en text börjar redan före själva läsningen. En god läsare drar nytta av de ledtrådar som finns kring en text. Ledtrådarna ger en förning om vad texten handlar om, samtidigt som de kan väcka nyfikenhet hos läsaren.

Kring texterna i **LÄSA C** finns det till exempel bilder, emojis samt namn på företag, hemsidor, restauranger eller butiker. Staplarna och färgerna i diagrammen fungerar också som visuella ledtrådar.

När eleven ska ta sig an längre texter blir ledtrådar extra viktigt. Inför läsningen av tidningsartikeln får eleven möjlighet att fundera över vilka vinkar rubrik och bild ger om artikelns innehåll. Det är en fördel att prata om ledtrådar före läsningen. Om elever får möjlighet att samtala om förväntningarna på en text får de en förförståelse av innehållet. Efter läsningen kan man prata om hur väl förväntningarna stämde.

Om man som lärare alltid uppmanar eleverna att samtala före läsning, vänjer de sig vid att dra nytta av ledtrådar. När de har provat denna strategi i helklass ett par gånger, kan man låta dem reflektera två och två nästa gång de ska ta sig an en längre text. Man kan även be dem skriva ner några förväntningar, innan de sätter igång med läsningen av artikeln. Efter läsningen kan de få i uppgift att bocka av de förväntningar som visade sig stämma.

Att skaffa sig en överblick

Genom att läsa en text från början till slut skaffar man sig en uppfattning om innehållet i stort. En god läsare ser till att få en första överblick över innehållet innan hen fördjupar sig i texten. Hen lägger också märke till vilka ord och vilka textstycken som man bör lägga extra vikt vid under omläsningen.

Tidningsartiklarna i **LÄSA C** tillhör de längsta texterna i övningsmaterialet. För att komma igenom en hel tidningsartikel kan eleven hålla ett finger eller en penna under textraden. Att lägga ett papper eller en linjal under textraden fungerar också bra. Det kan också vara till hjälp att forma läpparna efter orden under läsningen eller att läsa med låg röst.

I instruktionen till uppgiften uppmanas eleven att enbart stryka under ord som är nya för hen under den första läsningen. Då blir det lättare för eleven att komma vidare i texten, eftersom hen är inställd på att ta reda på ordens betydelse senare. Betydelsen av en del ord kan klarna under läsningens gång. Men eleven bör räkna med att läsa om artikeln en eller flera gånger, för att få full kontroll över händelseförlopp och detaljer, innan hen besvarar de frågor som hör till artikeln.

Att ta reda på ordens betydelse

Att förstå vad ord betyder är avgörande för att kunna förstå alla detaljer i en text. En god läsare ser till ordets kontext, funderar på om ordet påminner om ett annat ord eller tar hjälp av grammatiken för att se vilken ordklass ordet tillhör, när obekanta ord dyker upp i en text. Vid behov använder läsaren lexikon eller ber någon förklara ordets betydelse.

Texterna i **LÄSA C** syftar till att göra elevens ordförråd större inom domänerna vardagsliv, samhällsliv, studieliv och arbetsliv. I en av uppgifterna till tidningsartikeln får eleven chans att fördjupa sig lite extra i ordens betydelse, genom att hitta en passande synonym eller liknande uttryck till utvalda ord och fraser. Ordet eller frasen är inte lösryckt utan står i en hel sats, för att underlätta för eleven. Eleven har också möjlighet att gå tillbaka till ursprungstexten, i detta fall artikeln som satsen är tagen ur, för att se ordet i ett större sammanhang.

Det bör poängteras att de utvalda orden och fraserna i artiklarna inte är de enda betydelsebärande elementen i texten. Det finns troligen fler ord som eleven behöver förstå för att kunna tillgodogöra sig hela innehållet. Därför finns det även en uppgift där varje elev skriver en egen ordlista med de ord som är nya för just honom eller henne. Då kan lexikon vara till hjälp, men man ska också vara medveten om att lexikon har sina begränsningar. Det är bra om man som lärare uppmanar eleverna att försöka komma fram till ett

ords betydelse på något av de andra sätten, innan de tar hjälp av lexikon. På så sätt blir de mer kreativa i sin problemlösning. Det är en fördel om man sedan tar upp några av orden gemensamt i klassrummet, eftersom ett och samma ord kan ha varierande betydelse beroende på sammanhanget.

För att befästa ny ordkunskap finns det sedan en uppgift där eleverna skriver egna meningar med de nyinlärda orden. På så sätt bygger de upp sitt ordförråd, och läsningen går smidigare nästa gång de ska ta sig igenom en text inom samma ämne. Elever som behöver extra stöd kan göra denna uppgift tillsammans med läraren.

Att läsa på olika sätt

Olika typer av frågor ställer olika krav på läsningen. En god läsare använder sig av sökläsnings eller djupläsning beroende på frågans art.

Uppgifterna till texterna i **LÄSA C** har olika typer av frågeställningar. En del svar finns direkt i texten och då är sökläsnings tillräckligt. Exempel på sådana uppgifter är tidtabeller och diagram. Eleven behöver inte läsa alla uppgifter i informationen för att hitta svaret. Det räcker med att titta på dagarna i en tidtabell, öppettider och priser i en annons eller att sikta in sig på en av delarna i ett diagram. I vissa uppgifter krävs det en matematisk uträkning, utifrån den information som finns, för att få fram det rätta svaret.

Andra uppgifter i **LÄSA C** kräver att eleven använder sig av djupläsning för att kunna besvara en fråga. Det gäller till exempel frågorna till tidningsartikeln. Ibland finns nämligen samtliga svarsalternativ i en flervalsfråga med i texten, men i olika sammanhang. Då är det viktigt att eleven tar sig tid att läsa på djupet, genom att läsa om vissa textstycken och ibland hela texten, för att förstå i vilken ordning något hände eller vem som har gjort vad. Eleven kan ha nytta av att uppmärksamma i vilket tempus frågan är ställd innan hen går tillbaka till artikeln, eller fundera över vilka andra personer som nämns i texten utöver huvudpersonen.

Variationen av frågeställningar i **LÄSA C** gör att eleverna får prova på olika typer av läsning. Det är bra att prata med dem om hur de ska disponera sin tid när de gör uppgifter, så att de lägger mer tid och energi på frågor som kräver djupläsning och arbetar mer effektivt med frågeställningar som endast kräver sökläsnings.

Att leva sig in i texten

En god läsare försöker leva sig in i texten. Inlevelse gör läsningen intressant och lustfylld. Det bidrar också till att man kan skapa sig en bild av innehållet, vilket gör att man hänger med i handlingen.

En typ av texter i **LÄSA C** är privata bloggtexter. Personen bakom en blogg redogör då för ett händelseförlopp, samtidigt som hen pendlar mellan återberättande och berättande i nutid. Att hitta kronologin i en sådan text, där textstyckena står i oordning, kräver att eleven föreställer sig innehållet ordentligt. När eleven tränar på att skapa inre bilder av det som berättas i varje stycke blir lösningen av uppgiften lättare.

Inlevelseförmåga leder till att man som läsare känner empati med den person texten kretsar kring och lättare kan föreställa sig personens känslor. Då kan man som läsare få syn på fler detaljer i texten, som man kan använda som stöd för sin tolkning. Inlevelse i text har man även nytta av i fortsatta studier, till exempel när det gäller läsning av skönlitteratur.

Tidningsartiklarna i **LÄSA C** handlar om personer som gjort olika typer av val i sitt vuxna liv. Tanken med ett innehåll som är personligt är att eleverna ska kunna identifiera sig med den person som det berättas om. Till samtliga tidningsartiklar finns det en uppgift som inbjuder eleven till att leva sig in i texten. Frågan handlar om hur läsaren tror att personen i artikeln kände sig i en viss situation och alla tre svarsalternativen är möjliga. Svaret beror på hur varje elev tolkar textinnehållet och det viktiga är att eleven kan motivera sitt svar.

Att ha en dialog med texten

Att göra textkopplingar är till stor del beroende av läsarens erfarenheter och förkunskaper. Kopplingarna kan bestå i att dra paralleller mellan textinnehållet och sig själv eller mellan textinnehållet och annan information som man redan känner till inom ämnet. En god läsare vet att ens föreställningsvärld blir mer nyanserad ju fler perspektiv man får på ett ämne. Den bild man har av sig själv eller av något kan antingen bekräftas eller förändras av det man läser.

Koncentrationen på avkodning och uttal, samt fokus på att så snabbt som möjligt hitta svar på frågeställningar, kan ibland göra att ovana läsare missar att göra textkopplingar. Andra kanske känner att de

saknar referensramar till ämnet. I båda fallen kan retoriska frågor vid sidan om texten vara till hjälp. Frågorna bör vara formulerade på ett sätt som gör att alla läsare kan besvara dem och komma i dialog med texten.

Vid sidan om tidningsartiklarna i **LÄSA C** finns små rutor med frågor som vänder sig till eleven under dennes läsning. Eleven kan också välja att fundera över frågorna efter läsningen. Tanken med dessa frågor är att eleven ska kunna göra kopplingar mellan huvudpersonens liv och sina egna erfarenheter eller fundera över vad man själv skulle göra om man befann sig i en liknande situation. När eleven hittar en gemensam nämnare med personen i artikel får hen också en djupare förståelse för innehållet, eftersom hen då har något att jämföra innehållet med.

En van läsare använder den egna referensramen eller kunskapsbanken som bollplank, under eller efter läsningen, för att reflektera över innehållet.

Att sammanfatta

En sammanfattning ska bara innehålla det mest väsentliga. En god läsare kan beskriva innehållet i korthet med egna ord, återge innehållet kronologiskt, uttrycka sig med egna ord och använda textens nyckelord. Det är en lässtrategi som fungerar som en form av studieteknik. Man lär sig att plocka ut det viktigaste ur texten. Det sparar också tid när man kan repetera genom att läsa en sammanfattning istället för att läsa om hela ursprungstexten.

I **LÄSA C** får eleven möjlighet att ta det första steget mot att sammanfatta, genom att besvara frågan ”Vad handlar artikeln om?”. Sammanfattningen av huvudinnehållet underlättas genom att eleven har tre färdiga svarsalternativ att välja mellan, och därmed inte behöver besvara frågan med egna ord.

I den följande uppgiften får eleven däremot prova att sammanfatta huvudinnehållet med egna ord, först muntligt tillsammans med en kamrat och sedan skriftligt individuellt.

Andra typer av uppgifter i **LÄSA C** går ut på att eleverna ska träna upp sin förmåga att se samband. Exempel på sådana uppgifter är att para ihop bild och text, att para ihop frågor och svar, att para ihop delar av meningar och att para ihop korta textstycken med rubriker.

Materialet syftar också till att eleven ska få ett språk som är användbart i både informella och formella sammanhang. Här är det tematiska upplägget en fördel, eftersom det både vidgar och fördjupar ordförrådet i de fyra domänerna vardagsliv, samhällsliv, studieliv och arbetsliv.

Övningsmaterialet ger även eleven en god förberedelse inför det nationella provet i läsförståelse.

Författaren

